

Avaldus

Avaldus andmesubjektide õiguste piiramise kohta seoses erakorralise seisukorraga¹ liikmesriikides

Vastu võetud 2. juunil 2020

Euroopa Andmekaitsekoogu on vastu võtnud alljärgneva avalduse.

1. Euroopa Andmekaitsekoogu on teavitatud sellest, et Ungari valitsus võttis 4. mail 2020 vastu dekreeidi 179/2020, mis käsitleb teatavate andmekaitset ja teabele juurdepääsu käsitlevate sätete erandeid ohuolukorras². Selle dekreeidi artiklis 1 on sätestatud, et seoses isikuandmete töötlemisega koroonaviiruse põhjustatud haiguse ennetamiseks, mõistmiseks, avastamiseks ja selle edasise leviku takistamiseks, sealhulgas riigiorganite sellega seotud koordineeritud töö korraldamiseks, peatatakse kõik meetmed, mis võetakse pärast seda, kui andmesubjekt on taotlenud isikuandmete kaitse üldmääruse artiklites 15–22 sätestatud õiguste kasutamist, kuni dekreediga 40/2020³ välja kuulutatud ohuolukorra lõppemiseni, ning selliste meetmete alguskuupäev on päev, mis järgneb ohuolukorra lõpetamisele. Dekreeidi 179/2020 artikkel 5 sätestab, et sellist peatamist kohaldatakse ka kõigile taotlustele, mis on esitatud mainitud andmesubjekti õiguste kasutamiseks ja mis olid dekreeidi jõustumise kuupäeval juba menetluses. Andmesubjekti tuleb sellest piirangust teavitada viivitamata pärast ohuolukorra lõppemist ja hiljemalt üheksakümne päeva jooksul pärast taotluse saamist.
2. Nagu Euroopa Andmekaitsekoogu on varem märkinud, ei takista andmekaitse võitlust COVID-19 pandeemia vastu. **Isikuandmete kaitse üldmäärus on jätkuvalt kohaldatav ja võimaldab pandeemiale tõhusalt reageerida, kaitstes samal ajal põhiõigusi ja -vabadusi.** Andmekaitsealane õigus, sealhulgas asjakohane kohaldatav siseriiklik õigus, võimaldab juba teha

¹ „Erakorraline seisukord“ tähendab selles avalduses mis tahes eriolukorda, mis on riiklikul tasandil vastu võetud pandeemia vastu võitlemiseks, sõltumata selle konkreetsest nimetusest siseriikliku õiguse alusel.

² Dekreet 179/2020 (V. 4.) Korm. rendelet a veszélyhelyzet idején az egyes adatvédelmi és adatigénylési rendelkezésektől való eltérésről (<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2000179.kor>).

³ See teave põhineb Ungari järelevalveasutuselt, valitsusvälistelt organisatsioonidelt ja avalikult kättesaadavatest allikatest saadud teabel. Dekreet 40/2020 ei näe ohuolukorrale ette mingit ajapiirangut.

andmetööstlustoiminguid, mis on vajalikud, et aidata võidelda pandeemia, näiteks COVID-19 pandeemia leviku vastu.

3. Isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 23 lubab riigi seadusandjal teatavatel tingimustel seadusandliku meetmega piirata artiklites 12–22 ja artiklis 34 ning artiklis 5 sätestatud kohustuste ja õiguste ulatust niivõrd, kuivõrd selle sätted vastavad artiklites 12–22 sätestatud õigustele ja kohustustele, kui selline piirang austab põhiõiguste ja -vabaduste olemust ning on demokraatlikus ühiskonnas vajalik ja proportsionaalne meede, et tagada muu hulgas liidu või liikmesriigi üldist avalikku huvi pakkuvad olulised eesmärgid, eelkõige rahvatervis.
4. Euroopa Andmekaitsekoostöögrupi tuleb meelde, et **isegi praegusel erandlikul ajal tuleb isikuandmete kaitsega arvestada ka kõigi erakorraliste meetmete puhul, sealhulgas riiklikul tasandil vastu võetud piirangute korral, nagu on sätestatud isikuandmete kaitse üldmääruse artiklis 23**, aidates seeläbi kaasa demokraatia, õigusriigi ja põhiõiguste üldiste väärtuste austamisele, millele Euroopa Liit on rajatud: ühelt poolt peavad kõik liikmesriikide võetavad meetmed järgima õiguse üldpõhimõtteid, põhiõiguste ja -vabaduste olemust ja need ei tohi olla pöördumatud ning teiselt poolt peavad vastutavad töötajad ja volitatud töötajad jätkuvalt järgima andmekaitse reegleid.
5. **Mis tahes piirang peab olema kooskõlas õiguse olemusega, mida on piiratud.** Piirangud, mis on üldised, ulatuslikud või nii sekkuvad, et tühistavad põhiõiguse põhisisu, ei ole põhjendatud. Kui kahjustatakse õiguse olemust, tuleb piirangut pidada ebaseaduslikuks, ilma et oleks vaja edasi hinnata, kas see teenib üldist huvi ning vastab vajalikkuse ja proportsionaalsuse kriteeriumidele.
6. Isikuandmete töötlemine peaks olema kavandatud nii, et see teeniks inimkonda, ning sellega seoses on andmekaitseõiguse üks peamisi eesmärgi suurendada andmesubjektide kontrolli oma andmete üle.
7. Selle kontrolli tagamiseks on andmesubjektidel seoses õigusega andmekaitsele mitmeid õigusi. Euroopa Liidu põhiõiguste harta („harta“) artiklis 8 on sätestatud õigus tutvuda enda kohta kogutud andmetega ja nõuda nende parandamist. Isikuandmete kaitse üldmäärus sisaldab neid õigusi ja täiendab neid mitme täiendava õigusega, nagu õigus esitada vastuväiteid, õigus andmete kustutamisele ja muud uued õigused, nagu ülekandmise õigus. Andmesubjektide õiguste tähtsust ei saa alahinnata. Need on andmekaitse põhiõiguse keskmes ja nende kohaldamine peaks olema üldreegel. Isikuandmete kaitse üldmääruse artiklit 23 tuleks lugeda ja tõlgendada just seda arvesse võttes.
8. **Harta artikli 52 lõike 1 kohaselt tohib hartaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamist piirata „ainult seadusega“.** See kordab Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 8 lõikes 2 kasutatud väljendit „kooskõlas seadusega“⁴, mis tähendab mitte ainult siseriikliku õiguse järgimist, vaid on seotud ka selle õiguse kvaliteediga, nõudes selle kooskõla õigusriigi põhimõttega. **Eelkõige peab**

⁴ Vt eelkõige Euroopa Inimõiguste Kohtu 14. septembri 2010 otsust kohtuasjas Sanoma Uitgevers B.V. vs. Madalmaad, EC:ECHR:2010:0914JUD003822403, punkt 83: „Veelgi enam, konventsiooni artiklites 8–11 kasutatud sõnade „kooskõlas seadusega“ ja „seaduses ettenähtud“ osas märgib kohus, et ta on mõistnud „seadus“ alati mõistnud selle n-õ sisulises tähenduses, mitte formaalses; see sisaldab nii kirjalikke õigusakte, mis hõlmavad madalama järgu põhikirjade jõustamist ja reguleerivaid meetmeid, mida võtavad kutselised reguleerivad asutused neile parlamendi poolt antud sõltumatute eeskirjade kehtestamise volituste alusel, kui ka kirjutamata seadusi. „Seadus“ hõlmab siinkohal nii õigusakte kui ka kohtunike loodud seadusi. Kokkuvõttes on „seadus“ kehtiv säte, nagu pädevad kohtud on seda tõlgendanud“. Seoses mõistega „ainult seadusega“ tuleks kasutada Euroopa Inimõiguste Kohtu väljatöötatud kriteeriume, nagu on soovitatud Euroopa Liidu Kohtu kohtujuristide arvamustes liidetud kohtuasjades C-203/15 ja C-698/15, Tele2 Sverige AB, ECLI:EU:C:2016:572, punktid 137–154, või kohtuasjas C-70/10, Scarlet Extended, ECLI:EU:C:2011:255, punkt 99.

siseriiklik õigus olema oma sõnastuses piisavalt selge, et anda kodanikele piisavalt teavet selle kohta, millistel asjaoludel ja millistel tingimustel on vastutavatel töötajatel õigus selliseid piiranguid kasutada. Sama ranget standardit tuleks kohaldada kõigi piirangute suhtes, mida liikmesriigid võivad kehtestada.

9. Kooskõlas isikuandmete kaitse üldmäärusega ning Euroopa Liidu Kohtu ja Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtupraktikaga on tõepoolest ülioluline, et **seadusandlikud meetmed⁵, mille eesmärk on piirata andmesubjekti õiguste ulatust, oleksid isikutele, kelle suhtes neid kohaldatakse, eeldatavad**, sealhulgas ka nende kestuse osas. Euroopa Andmekaitsekoostöögrupi leiab sellega seoses eriti juhul, kui erakorralise seisukorra raames võetakse vastu piirangud rahvatervise tagamiseks, et piirangud, mille kehtivuse aeg ei ole täpselt piiratud, mida kohaldatakse tagasiulatuvalt või mille suhtes kohaldatakse määratlemata tingimusi ei vasta eeldatavuse kriteeriumile.
10. Veelgi enam, piirangud on erandid üldreeglist ja sellistena tuleks neid kohaldada ainult piiratud oludes. Nagu on sätestatud isikuandmete kaitse üldmääruse artiklis 23, peavad piirangud olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ja proportsionaalsed meetmed, et tagada liidu või liikmesriigi üldist avalikku huvi pakkuvat olulist eesmärki, nagu rahvatervis.
11. Eeldatavad piirangud **peavad tõepoolest vastama liidu või liikmesriigi üldist avalikku huvi pakkuvale olulisele kaitstavale eesmärgile**, st mõnes liikmesriigis praegu kehtiva erakorralise seisukorra puhul rahvatervisele. See seos eeldatavate piirangute ja taotletava eesmärgi vahel peab olema selgelt kindlaks määratud ja tõendatud. Pandeemia tekkimine või mis tahes muu eriolukord üksi ei ole piisav põhjus andmesubjektide õiguste mis tahes piiramiseks; pigem peab mis tahes piirang selgelt aitama kaasa liidu või liikmesriigi üldist avalikku huvi pakkuva olulise eesmärgi tagamisele.
12. Lisaks tuleb rõhutada, et Euroopa Liidu Kohtu kohtupraktikat silmas pidades tuleb **kõiki andmesubjektide õiguste piiranguid kohaldada ainult niivõrd, kuivõrd see on rangelt vajalik ja proportsionaalne** sellise rahvatervise eesmärgi tagamiseks⁶. Pandeemia ajal kehtestatud eriolukord on õiguslik tingimus, mis võib muuta andmesubjekti õiguste piirangud õiguspäraseks, kui need piirangud ei ületa määra, mis on vajalik ja proportsionaalne rahvatervise eesmärgi tagamiseks.
13. Seega, kui piirangud aitavad erakorralise seisukorra ajal kaasa rahvatervise tagamisele, on Euroopa Andmekaitsekoostöögrupi seisukohal, et piirangud peavad siiski olema rangelt piiratud nii ulatuselt (nt asjaomaste andmesubjektide õiguste või asjaomaste vastutavate töötajate kategooriate osas) kui ka ajaliselt. Eelkõige peavad need piirduma erakorralise seisukorra perioodiga. Andmesubjekti õigusi võib piirata, kuid neid ei tohi keelata.
14. Lisaks tuleb täielikult kohaldada isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 23 lõikes 2 sätestatud tagatist, eelkõige juhul, kui on vaja erisätteid töötlemise eesmärkide, isikuandmete kategooriate, piirangute ulatuse, kuritarvitamise või ebaseadusliku juurdepääsu või edastamise ennetamise kaitsemeetmete, asjaomase vastutava töötaja või asjaomaste vastutavate töötajate kategooriate täpsustamise või andmesubjektide õigusi ja vabadusi ähvardavate ohtude kohta.

⁵ Isikuandmete kaitse üldmääruse põhjendus 41: „Kui käesolevas määruses osutatakse õiguslikule alusele või seadusandlikule meetmele, ei pea selleks tingimata olema parlamendi poolt vastu võetud seadusandlik akt, ilma et see piiraks asjaomase liikmesriigi põhiseaduslikust korrast tulenevate nõuete kohaldamist. Selline õiguslik alus või seadusandlik meede peaks siiski olema selge ja täpne ning selle kohaldamine peaks olema eeldatav isikute jaoks, kelle suhtes seda kohaldatakse vastavalt Euroopa Liidu Kohtu („Euroopa Kohus“) ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikale“.

⁶ Vt näiteks seoses direktiiviga 95/46/EÜ Euroopa Kohtu otsust 14.2.2019, C-345/17 (Buivids), punkt 64.

15. Euroopa Andmekaitseenõukogu on seisukohal, et erakorralise seisukorra ajal vastu võetud piirangud, millega peatatakse või lükatakse edasi andmesubjekti õiguste ning vastutavate töötajate ja volitatud töötajate kohustuste kohaldamine ilma selge ajalise piiranguta, võrduksid nende õiguste *de facto* täieliku peatamisega ega oleks kooskõlas põhiõiguste ja -vabaduste olemusega. Lisaks tuleb andmesubjektide õiguste kasutamise taotlust, näiteks seoses isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 21 kohase õigusega esitatud vastuväiteid, käsitleda õigeaegselt, et see käsitlus oleks mõttekas ja tõhus. Seetõttu takistaks selles kontekstis andmesubjekti taotluste käsitlemise edasilükkamine või peatamine vastutava töötaja poolt ilma ühegi konkreetse ajalise piiranguta täielikult nende õiguste endi kasutamist.
16. Kooskõlas isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 57 lõike 1 punktiga c peaksid riigi ametiasutused, kes kaaluvad isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 23 kohaseid piiranguid, pidama protsessi käigus õigeaegselt siseriikliku järelevalveasutusega nõu ning siseriiklikel järelevalveasutustel peaks olema õigus jälgida selliste piirangute kohaldamist. Euroopa Andmekaitseenõukogu toetab siseriiklike järelevalveasutuste püüdlusi tagada, et piiranguid, mida rakendatakse isikuandmete kaitse põhiõigusele siseriiklike seadusandlike meetmete alusel rahvatervise tagamiseks seoses pandeemiavastase võitlusega, kohaldatakse ainult niivõrd, kui need on rangelt vajalikud ja proportsionaalsed selle eesmärgi tagamiseks.
17. Euroopa Andmekaitseenõukogu tuletab meelde, et Euroopa Komisjonil kui aluslepingute täitmise järelevalvajal on kohustus jälgida ELi esmase ja teisese õiguse kohaldamist ning tagada selle ühetaoline kohaldamine kogu ELis, sealhulgas võttes meetmeid, kui riiklikud meetmed ei ole kooskõlas liidu õigusega. Euroopa Andmekaitseenõukogu annab kooskõlas isikuandmete kaitse üldmääruse artikliga 70 vajaduse korral Euroopa Komisjonile nõu.
18. Euroopa Andmekaitseenõukogu annab lähikuudel välja isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 23 rakendamise põhjalikumad suunised.

Euroopa Andmekaitseenõukogu nimel

eesistuja

(Andrea Jelinek)